

Najčešći problemi u ponašanju djece predškolske dobi

Borojević, Bojana

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:770150>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-26**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)



SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK U PETRINJI

BOJANA BOROJEVIĆ
ZAVRŠNI RAD

**NAJČEŠĆI PROBLEMI U PONAŠANJU DJECE
PREDŠKOLSKE DOBI**

Zagreb, rujan 2018.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Zagreb/Petrinja/Čakovec)

ZAVRŠNI RAD

KANDIDAT: Bojana Borojević

TEMA I NASLOV ZAVRŠNOG RADA: NAJČEŠĆI PROBLEMI U
PONAŠANJU DJECE PREDŠKOLSKE DOBI

MENTOR: izv.prof. Jasna Kudek Mirošević

Zagreb, rujan 2018.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	6
1.1. Definicija problema u ponašanju.....	6
1.2. Procjena problema u ponašanju.....	7
1.2.1. Skale i upitnici za procjenu problema u ponašanju.....	8
1.3. Kategorije problema u ponašanju.....	11
1.4. Internalizirani (pasivni) poremećaji/problemi u ponašanju	12
1.4.1. Plašljivost.....	12
1.4.2. Povučenost.....	13
1.4.4. Nemarnost i lijenost.....	14
1.4.5. Neurotski uvjetovani internalizirani (pasivni) oblici poremećaja/problema u ponašanju.....	15
1.5. Eksternalizirani (aktivni) poremećaji/problemi u ponašanju.....	16
1.5.1. Nediscipliniranost (nepoštovanje pravila i autoriteta).....	16
1.5.2. Laganje.....	17
1.5.3. Agresivno ponašanje.....	18
1.6. Prevencija problema u ponašanju.....	19
2. ISTRAŽIVANJE.....	21
2.1. Predmet, cilj i hipoteza istraživanja.....	21
2.2. Uzorak ispitanika.....	21
2.3. Mjerni instrument.....	22
2.4. Provođenje istraživanja.....	23
2.5. Rezultati istraživanja.....	23
2.6. Zaključak istraživanja.....	31
3. ZAKLJUČAK.....	31
LITERATURA.....	32
Izjava o samostalnoj izradi rada.....	34

SAŽETAK

Djeca predškolske dobi često pokazuju određene probleme u ponašanju. U ovoj dobi se manje govori o poremećajima u ponašanju jer djeca prolaze određene razvojne faze u kojima se pojavljuju različiti problemi u ponašanju koji mogu spontano nestati. Postoje različiti čimbenici koji utječu na pojavu takvih ponašanja, a ukoliko izostane reakcija odraslih ti problemi se u kasnijoj dječjoj dobi mogu pretvoriti u dugotrajne i komplicirane poremećaje. Dvije glavne kategorije poremećaja/problema u ponašanju su: eksternalizirani (pretežito aktivni) i internalizirani (pretežito pasivni). Odgajatelji su često prvi koji primijete određena odstupanja u ponašanju djeteta, ali bez kvalitetne podrške stručnog tima i suradnje s roditeljima ne mogu puno napraviti za dijete.

U radu je prikazano istraživanje odgojno-obrazovne prakse u predškolskom sustavu odgoja i obrazovanja djece s problemima u ponašanju. Istraživanje je provedeno na uzorku od 34 ispitanika. Rezultati su pokazali da se odgajatelji uglavnom smatraju kompetentnima za rad s djecom koja imaju određene probleme u ponašanju i da su zadovoljni podrškom stručnog tima i ostalih kolega. Suradnju s roditeljima djece s teškoćama su ocijenili uspješnom. Odgajatelji smatraju da se djeca s problemima u ponašanju mogu prilagoditi uvjetima u odgojno-obrazovnim skupinama, ali da je potrebno napraviti određene promjene u odgojno-obrazovnom procesu, kao i utjecati na vršnjake.

Ključne riječi: problemi u ponašanju, kategorije problema u ponašanju, prevencija

SUMMARY

Preschool children often show specific behavioral disorders. It is hard to speak about real behavioral disorders at this age because children go through different stages of their development where they show different behavior which can spontaneously disappear. There are some factors which contribute to behavioral disorders and if there is no forhand reaction these problems can become long-term and complicated as children grow up. There are two categories of behavioral disorders: externalized (active) and internalized (passive). Preschool teachers are usually the first ones who notice certain deviations in children's behavior, but without the help of their team of experts and without cooperation with parents there is not much they can do alone.

In this paper, there is a survey about inclusion in preschool education for children with behavioral disorders. The survey is conducted on the example of 34 preschool teachers. The results show that preschool teachers believe that they are compentent enough to work with children who have behavioral disorders. They are also satisfied with the support of their colleagues. The cooperation with parents is also successful. Preschool teachers believe that children with behavioral disorders can accomodate to the conditions in preschool groups, but there is a need for certain changes in their work as preschool teachers.

Key words: behavioral disorders, categories of behavioral disorders, prevention

1. UVOD

1.1. Definicija problema u ponašanju

Problemi ili poremećaji u ponašanju postaju sve češća pojava u predškolskoj dobi s kojom se odgajatelji moraju dobro upoznati da bi mogli kvalitetno pristupiti djetetu. Iako se u stručnoj literaturi najčešće pronalazi izraz *poremećaji u ponašanju djece*, za potrebe ovog rada koristit će se izraz *problemi u ponašanju djece* jer se govori o djeci predškolske dobi čija odstupanja u ponašanju ne moraju nužno značiti i poremećaj. Svako dijete je istraživač koji svijet oko sebe istražuje svim svojim osjetilima. Često su njegove reakcije burne i nepredviđene što ne mora nužno značiti da ima poremećaj u ponašanju. Dijete uči oponašajući druge, pa tako i njihova ponašanja. Ako mu je određen način ponašanja odraslih zanimljiv, ono će ga reproducirati. Ukoliko izostane pravovremena reakcija odraslih koji su u interakciji s njim dijete će to ponašanje usvojiti kao normalno i prikladno. Tada se pojavljuje poremećaj u ponašanju koji se razvija sukladno kronološkoj dobi djeteta.

Prije definiranja i analize problema u ponašanju djece predškolske dobi treba objasniti pojam *ponašanja*. Različiti autori nude svoja objašnjenja tog naizgled jednostavnog pojma, ali nema univerzalnog i općeprihvaćenog objašnjenja.

Furlan (1989) prema Ljubetić (2001) ponašanje definira kao aktivan odnos pojedinca prema okolini kojoj se on prilagođava, ali je istodobno mijenja u skladu sa svojim potrebama.

W. Glasser (1994) prema Ljubetić (2001) u svojoj *teoriji izbora* zastupa tezu da čovjek drži pod kontrolom sve što čini, a čovjekovo ponašanje objašnjava s četiri sastavnice: djelovanje, mišljenje, osjećanje i fiziologiju. Međusobno su povezane i promjena u samo jednoj od njih izaziva promjenu u ostalim komponentama.

Autorice Đuranović i Opić (2013) u svom članku *Mogućnosti prevencije rizičnih ponašanja djece predškolske dobi* koriste izraz *rizična ponašanja* jer se govori o djeci niske kronološke dobi gdje još postoji mogućnost intervencije kako se ta

ponašanja nebi razvila u ozbiljnije poremećaje. Djeca koja imaju probleme u ponašanju sustavno krše pravila i norme koji vrijede za njihovu kronološku dob (Rita i John Sommers-Flanagan,2006 prema Đuranović i Opić, 2006).

Poremećaji u ponašanju predstavljaju veća i učestalija odstupanja od normi uobičajenog intelektualnog, emocionalnog i socijalnog ponašanja (Andrilović i Čudina, 1990 prema Ljubetić,2001).

1.2. Procjena problema u ponašanju

Kada se govori o problemima u ponašanju djece predškolske dobi treba uzeti u obzir da je riječ o životnoj dobi kada se djetetova osobnost tek formira pa je dosta teško razlučiti ponašanje koje je rezultat razvojnog stupnja od ozbiljnog poremećaja ponašanja.

Ponašanje djeteta koje je određeno kao neprimjereno ili čak društveno neprihvatljivo djetetu otežava prilagodbu i snalaženje u svojoj okolini. Zbog toga je potrebno voditi računa o nekoliko elemenata:

1. Tko je procjenjivač- roditelji, članovi uže obitelji, odgajatelji, stručni suradnici. O osobinama procjenjivača, njegovoj vezi s djetetom te o nizu ostalih činitelja o kojima će ovisiti objektivnost prosudbe.
2. Vrijeme procjenjivanja- jednokratna ili višekratna procjenjivanja, doba dana u kojem se procjenjivanje provodi i sl. Mlađa djeca vole stabilnost i svaka iznenadna promjena može procjenjivaču pružiti pogrešnu sliku.
3. Mjesto procjenjivanja- poznato ili nepoznato djetetu, ali može imati veliki utjecaj na rezultate procjenjivanja.
4. Drugi značajni činitelji: struktura obitelji, podrijetlo obitelji (selo-grad), obiteljska psihodinamika, stambeni prostor, materijalni uvjeti (Ljubetić,2001).

Procjenjivanje problema u ponašanju djece je izrazito odgovoran i kompleksan zadatak koji sadrži određena načela:

- a) Jedan problem nije moguće objasniti jednim uzrokom.
- b) Objašnjenja nije moguće davati bez proučavanja individualne situacije.
- c) Potrebno je potražiti uzroke i motive koji su u pozadini nekog problema i na temelju toga davati odgovarajuća objašnjenja.
- d) Vještina procjenjivača ogleda se u odmjeravanju znakova problema u ponašanju i pronalaženju njihovih odnosa s uzrocima koji su poznati ili se naslućuju (Buhler i dr.,1962 prema Ljubetić 2001).

1.2.1. Skale i upitnici za procjenu problema u ponašanju

U radu s djecom nameću se određena ograničenja za procjenu ponašanja jer manja djeca nisu dovoljno kooperativna te nisu svjesna vlastitih emocija i ponašanja. Zbog toga psihološka procjena djece uključuje procjene roditelja i odgajatelja/učitelja o ponašanju djece (Živčić-Bećirević i Smojver-Ažić,2003).

Jedna od najčešće korištenih skala za procjenu dječjeg ponašanja je *Child Behavior Checklist* (CBCL; Achenbach, 1991 prema Živčić-Bećirević i Smojver-Ažić, 2003). Skala je namijenjena procjeni dječjeg ponašanja od strane roditelja (CBCL) i od strane odgojitelja- *Teacher Report Form* (TRF), a obuhvaća djecu od 1,5 godine starosti na više. Obuhvaća širok raspon ponašajnih i emocionalnih simptoma, omogućuje dobivanje standardiziranih rezultata, uz mogućnost određivanja kritičkog rezultata. Skala se sastoji od stotinjak opisa ponašanja na kojima procjenjivač procjenjuje prisutnost i izraženog opisanog ponašanja (Živčić-Bećirević i Smojver-Ažić,2003).

CBCL i C-TRF sadrže 99 gotovo identičnih opisa ponašanja tipičnih za djecu u dobi od 1,5 do 5 godina, kao što su agresivna ponašanja, strahovi, socijalni problemi i sl. uz dodatnu česticu otvorenog tipa na kojoj roditelj može navesti bilo koje ponašanje koje smatra odstupajućim, a nije prethodno navedeno. Ponašanje djeteta tijekom 6

mjeseci procjenjuje se na skali od tri stupnja (*0=netočno, 1=djelomično/ponekad točno, 2=potpuno/često točno*). Prve četiri dimenzije uključene su u širu kategoriju internaliziranih poremećaja, a zadnje dvije u kategoriju eksternaliziranih poremećaja, dok problemi sa spavanjem nisu uključeni u navedene dimenzije. Skala za odgojitelje (C-TRF) sadrži samo šest istih skala bez problema sa spavanjem koji se ne procjenjuju u vrtiću (Živčić-Bećirević i Smojver-Ažić,2003).

Navedene autorice su za potrebe članka provele istraživanje na uzorku 232 djece koja pohađaju dječji vrtić prikupile i prikazale podatke o problemima u ponašanju. Koristile su Achenbachovu skalu za procjenu dječjeg ponašanja za roditelje (CBCL) i odgajatelje (C-TRF). Podaci su analizirani s obzirom na dob (4-7 godina) i spol djece. Rezultati upućuju na veću zastupljenost eksternaliziranih problema u ponašanju kod dječaka. Samo su na eksternalizirani skalama uočene dobne razlike s tendencijom veće zastupljenosti problema kod mlađe djece. Utvrđeno je umjereno, ali ipak značajno slaganje između procjena roditelja i odgajatelja, osim na skali tjelesnih poteškoća i problema pažnje. Usporedba na hrvatskom i američkom uzorku upućuje na to da roditelji u Hrvatskoj manje procjenjuju emocionalnu reaktivnost djece te potencijalne probleme u ponašanju.

Za istraživanje socijalne kompetencije i ponašanja djece predškolske dobi autorice Kranželić i Bašić (2008) koristile su „Upitnik o ponašanju predškolske djece- SCBE“ (La Freniere, Dumas,1995 prema Kranželić, Bašić, 2008). Skala procjene kod ovog upitnika sastoji se od 80 tvrdnji iz područja socijalne kompetencije i ponašanja na kojima su odgajateljice procjenjivale svako dijete iz svoje skupine na skali od 1 do 4 pri čemu je 1 značilo da se dijete nikad tako ne ponaša, a 4 da se dijete uvijek tako ponaša.

Upitnik sadrži osam osnovnih skala i četiri sumarne skale. Osnovne skale definirane su pozitivnim i negativnim polovima, a to su: depresivno-radosno, anksiozno-sigurno, ljutito-tolerantno, izolirano-integrirano, agresivno-smireno, egoistično-prosocijalno, opozicijsko-suradno, zavisno-autonomno područje. Četiri sumarne skale su: socijalna kompetencija, internalizirani problemi, eksternalizirani problemi, opća prilagodba (Kranželić, Bašić, 2008).

Tablica 1. Primjer dijela *Upitnika o ponašanju predškolske djece*
Internalizirani problemi

Izolirano

nikada

ponekad

esto

uvijek

Neaktivan/na je, gleda druge dok se igraju.

Ostaje po strani, izoliran/na od drugih.

Ne reagira kada ga druga djeca zovu na igranje.

Ne govori ili surađuje tijekom aktivnosti.

Neprimjetan/na je u grupi.

Izvor: Kranželić, Bašić: *Socijalna kompetencija i ponašanje djece predškolske dobi-razlike po spolu*, 2008:7

1.3. Kategorije problema u ponašanju

U stručnoj literaturi mogu se pronaći razne kategorizacije problema u ponašanju. Mnoštvo klasifikacija proizlazi iz različitih kriterija prema kojima se klasifikacija provodi (etiološki- kada se istražuju uzroci, fenomenološki- kada se istražuju pojave), kao i teškoća u jasnom razgraničavanju aspekata dječjeg razvoja koji su međusobno povezani te različitosti u pristupu tumačenju razvoja čovjeka (Ljubetić, 2001).

Ribić (1972. prema Ljubetić, 2001) poremećaje u ponašanju dijeli na pasivne i aktivne. Pasivni oblici su: plašljivost, povučенost, potištenost i nemarnost. Kao uzroke ovih ponašanja navodi: zlostavljanje djeteta, emotivnu zpuštenost, razmaženost, nesamostalnost, autoritarni odgoj.

Aktivni oblici su: neposluh, prkos, otvorena agresija, sklonost laganju, nametljivost. Uzroci ovih ponašanja su: ljubomora na drugo dijete koje im se stalno nameće kao uzor, nesigurnost, manjak roditeljske pažnje, osjećaj manje vrijednosti.

Problemi u ponašanju djece predškolske dobi mogu se promatrati i prema sljedećim kategorijama: poremećaji u socijalnom razvoju, poremećaji u emocionalnom razvoju i poremećaji navika.

1. Poremećaji u socijalnom razvoju su: agresivnost, nametljivost, prkos, laž, lijenost, povučенost.
2. Poremećaji u emocionalnom razvoju: strah, plašljivost, plačljivost, depresija, ljutnja.
3. Poremećaji navika (poremećaji koji se manifestiraju na tjelesnom planu): poremećaji eliminacije, prehrane, spavanja, govora, motorike, stereotipne radnje i neobična ponašanja (Bašić, Koller-Trbović, Žižak, 1993 prema Ljubetić, 2001).

U nastavku rada bit će navedeni primjeri problema/ poremećaja u ponašanju te objašnjenje svakog njih prema Bouillet i Uzelac (2007) koji govore o podjeli poremećaja u ponašanju na pretežito pasivne ili internalizirane te pretežito aktivne ili eksternalizirane.

1.4. Internalizirani (pasivni) poremećaji/problemi u ponašanju

1.4.1. Plašljivost

Vodak i Šulc (1996 prema Bouillet i Uzelac, 2007) navode da je plašljivost u ranom djetinjstvu normalna pojava. Djeca se najčešće boje mraka, toga da ostanu sami,

nepoznatih osoba i sličnih nepredvidivih situacija. O poremećaju u ponašanju govori se kada osjećaj straha nije razmjeran uzroku ili ako dijete nije u odnosu sa uzrokom straha.

Uzelac (1995 prema Bouilet i Uzelac, 2007) navodi kako takvo ponašanje nije odraz neke trenutne situacije u kojoj se dijete našlo, nego je njegov stalni stav prema okolini i sebi samome.

Plasljivost se može razviti kod djece koja nisu imala dovoljno društvenog kontakta, a naglo su stavljena u situaciju u kojoj je društveni kontakt neizbježan, primjerice dijete iz ruralnog područja dolazi u dječji vrtić u gradu. Također, može se razviti ako su djeca naglo odvojena od poznatih odraslih osoba, a primjer za to je hospitalizacija u dječjoj dobi (Bouilet i Uzelac, 2007).

Djeca najčešće pokazuju strah tako što se drže za odrasle, traže njihovu prisutnost, plaču, nesigurni su, loše spavaju. Neki strahovi javljaju se u određenoj dobi djeteta i povezani su sa razvojnim fazama. Javljaju se u određenom periodu razvoja i nestaju s vremenom kao dio emocionalnog sazrijevanja. Uloga roditelja i odgajatelja je pružiti potporu djetetu i ohrabrivati ga. Treba razgovarati o strahu, davati vlastite primjere, čitati slikovnice i priče čije su teme strah i hrabrost, naučiti dijete da svoj strah može prikazati crtanjem, modeliranjem, glumom (Dječji vrtić Mali istraživač, www.mali-istrzivac.hr/novosti-iz-vrtica/10/2014).

1.4.2. Povučenost

Klarin (2002, prema Bouillet i Uzelac, 2007) navodi da je povučenost karakteristična za djecu koja su pretežito tiha, mirna, osamljena, mnogo maštaju, često napuštaju igru, nezadovoljna su, nemaju stalne prijatelje. Često je popratna pojava plasljivosti, a odraz je nepovjerenja i nesigurnosti u druge osobe.

Samoća i usamljenost su dva različita pojma koja treba razlikovati. Samoća je pojava prekomjerne izoliranosti djeteta od društva koje je ono samo odabralo što s vremenom može postati i osobina njegove ličnosti. Usamljenost je posljedica socijalne izoliranosti koja je nametnuta djetetu i kojoj se ono ne uspijeva prilagoditi

čime se ne zadovoljavaju njegove potrebe za društvom i druženjem (Bouillet i Uzelac, 2007).

Djecu koja su povučena potrebno je postupno uvoditi u društvo vršnjaka, a mogu se koristiti različiti oblici udruživanja poput sportskih klubova, umjetničkih društava i slično. Povučenu djecu potrebno je oprezno i postupno izlagati onim situacijama u kojima njihova povučenost dolazi do izražaja. No, treba uzeti u obzir da takvi postupci mogu rezultirati pojačanim manifestiranjem početnog poremećaja (Bouillet, 2010).

Povučeno ponašanje je obrana od neugode koja dolazi od okoline i zbog toga dijete ne treba naglo prisiljavati na kontakt i druženje s drugom djecom, već stvoriti uvjete u kojima će dijete spontano izraziti želju za kontaktom. Potrebno je pronaći aktivnosti koje dijete voli i koje mu mogu pomoći u razvijanju samopouzdanja, a ukoliko dijete ne govori treba koristiti ekspresivne tehnike, poput crtanja i modeliranja (Dječji vrtić Igra, <https://vrticigra.hr/>).

1.4.3. Potištenost

„Potištenost je emocionalni poremećaj koji se javlja u predškolskoj dobi, ali je obično povremen, kratkotrajan i smanjuje se s uzrastom. Ovoj se pojavi ne poklanja dostatno pozornosti, jer nije ometajuća za okolinu“ (Ljubetić, 2001:41).

Potištenost, kao preteča depresivnosti, često se pojavljuje uz povučenost i plašljivost, pogotovo ako su ti poremećaji u ponašanju posljedica neprestanoga psihičkog zlostavljanja te ako djeca rastu nevoljena, odbačena i zapostavljena (Bouillet i Uzelac, 2007).

Odrasli trebaju pridavati pozornost pojavi potištenosti, posebno ako postaje učestalija i dugotrajnija te poticati dijete na aktivnosti, druženje i verbaliziranje svojih osjećaja (Ljubetić, 2001).

1.4.4. Nemarnost i lijenost

Uzelac (1995, prema Bouillet i Uzelac 2007) tvrdi da je nemarnost pasivno ponašanje i nedovoljno odgovoran odnos prema radnim zadaćama, u čemu se prepoznaje nedostatak radnih navika uz različite izgovore.

Nemarnost se ponekad može uočiti već i kod djece predškolske dobi pri čemu su takva djeca: tromi, lijena, bez inicijative, ne prihvaćaju spontane aktivnosti, u svemu očekuju neki poticaj ili pomoć odraslih, sve rade preko volje, površno, neuredno (Košiček i Košiček, 1967 prema Bouillet i Uzelac, 2007).

Lijenost se definira kao nedostatak želje za bilo kakvom aktivnošću, ali u predškolskoj dobi se ne može govoriti o toj definiciji. U toj dobi se mogu pojaviti samo elementi takvog ponašanja, ali prednost se daje pojmu nemarnosti (Ljubetić, 2001).

Razvoju nemarnosti i lijenosti pridonose pretjerano maženje i popustljivost roditelja što dovodi do razmaženosti. Osim toga, nemarnost mogu izazvati ljubomora, neprikladni odgojni zahtjevi, ali i organska oštećenja, kronične bolesti i slično. Nemarna djeca znakove bespomoćnog ponašanja pokazuju samo kada su izložena zahtjevima pri čemu nerijetko pružaju i aktivan otpor. Takva djeca odbijaju se pokoriti zahtjevima, biraju ponašanja koja su suprotna zahtjevima, izazivaju konflikte s odgajateljima, odbijaju reakcije ili čine ono što se od njih traži uz iskazivanje neverbalnog otpora (Bouillet i Uzelac, 2007).

Da bi se spriječili takvi oblici ponašanja, potrebno je navikavati dijete na odgovorno prihvaćanje svakodnevnih obaveza, primjerenih njegovim mogućnostima i dobi, uz dosljedno praćenje njihove provedbe (Ljubetić, 2001).

1.4.5. Neurotski uvjetovani internalizirani (pasivni) oblici poremećaja/problema u ponašanju

U praksi se rijetko susreću djeca i mladi sa samo jednim oblikom problema u ponašanju, a ne iznenađuje ni povezanost internaliziranih poremećaja u ponašanju s brojnim psihičkim poremećajima. Neuroze su najčešći psihički poremećaj u dječjoj dobi, a u njihovu nastajanju glavnu ulogu imaju egzogeni činitelji (odgoj). Česti znakovi neuroze su: sisanje prsta, grickanje noktiju, povećana ceremonijalnost,

mucanje, tepanje, tikovi, hipohondrična jadikovanja, poremećaji prehrane, enureze i enkopreze, poremećaji sna te drugi poremećaji (Bouillet i Uzelac, 2007). U nastavku slijede objašnjenja navedenih problema u ponašanju djece predškolske dobi.

Sisanje prsta može se smatrati problemom u ponašanju ako dijete siše prst nakon druge godine života, a odraz je nedovoljne brige o djetetu i znak je nedostatne emocionalne bliskosti djeteta i važnih odraslih osoba, dok je *grickanje noktiju* znak da je dijete napeto, uzrujano, ljutito, odnosno da pokušava sakriti dominantnu emociju (Bouillet i Uzelac, 2007).

Enurezu i enkoprezu karakterizira nemogućnost potpunog nadzora mokraćnih i probavnih organa. Enureza se definira kao nevoljno (ponekad i namjerno) mokrenje tijekom dana ili noći u krevet ili u odjeću na nekom neprimjerenom mjestu. Enkopreza se definira kao poremećaj navike pražnjenja crijeva, a najčešće se prepoznaje u četvrtoj godini života jer se pretpostavlja da je dijete do tada naučilo kontrolirati pražnjenje crijeva (Poliklinika Terapija, www.poliklinika-terapija.hr).

Povećana ceremonijalnost manifestira se ponavljanjem ustaljenih postupaka i pretjeranom obazrivosti prema različitim osobnim i socijalnim modelima komunikacije, a može se javiti kao posljedica pretjerane strogosti u odgoju i inzistiranju na strogim pravilima. *Mucanje* je poremećaj govorno glasovno-jezične komunikacije koji svoje uzroke može imati u strahu od vlastitog govora ili nakon pretrpljenog straha, šoka ili traume. *Tepanje* upućuje na poremećaj ako se zadrži i nakon pete godine života, uzroci su najčešće organskog, a rjeđe emocionalnog podrijetla. Može nastati kao posljedica nepravilnog odnosa prema razvojnom mucanju u prvim godinama života. *Hipohondrična jadikovanja* se odnosi na ponašanje koje odražava neosnovani strah od bolesti ili žaljenje na bolove koji nisu organskog podrijetla. *Poremećaji prehrane* odnose se na pretjeranu potrebu za hranom, namjerno povraćanje ili nedostatak apetita. *Poremećaji sna* su: nesanica, nemiran san, noćni strahovi i drugi (Bouillet i Uzelac, 2007).

1.5. Eksternalizirani (aktivni) poremećaji/problemi u ponašanju

1.5.1. Nediscipliniranost (nepoštovanje pravila i autoriteta)

„Nedisciplinirano ponašanje obuhvaća manifestacije ponašanja koje su više ili manje izravno povezane s nepriznavanjem odgojnog autoriteta ili uz aktivno suprotstavljanje autoritetu“ (Bouillet i Uzelac, 2007:203).

Prirodno je da dijete ponekad nije disciplinirano, ali o poremećaju u ponašanju može se govoriti tek onda kada se to ponašanje često ponavlja i duljeg je trajanja. Dijete može iskazivati ovakav problem u ponašanju pred odraslima ili svojim vršnjacima, samo kod kuće ili u vrtiću, ali važnu ulogu u prevenciji imaju svi odrasli koji su u neposrednoj interakciji s djetetom.

Vodak i Šulc (1995, prema Bouillet i Uzelac, 2007) navode odgojne činitelje koji znatno pridonose nediscipliniranosti: zahtjevni odgojitelji, popustljivi odgojitelji, neodlučni odgojitelji i nejedinstveni odgojitelji. *Zahtjevni odgojitelji* svojim zahtjevima premašuju mogućnosti djeteta, ne dopuštaju iznimke i ne poštuju stavove djeteta, a kod djece izazivaju strah i sputavaju ih. *Popustljivi odgojitelji* djetetu ne postavljaju ograničenja i pravila pa mu dopuštaju da radi što želi čime dijete ne razvije osjećaj za poslušnost. *Neodlučni odgojitelji* nisu dosljedni pa postavljaju međusobno suprotne odgojne zahtjeve pa dijete ne razumije što se zapravo od njega očekuje. *Nejedinstveni odgojitelji* međusobno se ne mogu dogovoriti o odgojnim zahtjevima prema djetetu pa dijete tada prihvaća one zahtjeve kojima je lakše udovoljiti.

U socijalnopedagoškom tretmanu djeteta s navedenim problemom u ponašanju vrlo je važno steći njegovo povjerenje, uspostaviti autoritet i stvoriti odnos međusobnog poštovanja. Važno je promatrati vlastite odgojne postupke i mijenjati ih u skladu s potrebama djece. Treba dogovoriti pravila ponašanja te utvrditi odgovornost i zadaće svih sudionika u procesu (Bouillet i Uzelac, 2007).

1.5.2. Laganje

Prvi oblici laganja najčešće se pojavljuju u ranom djetinjstvu, između četvrte i pete godine. Djeca lažu radi postizanja željenog cilja (varanje u igri), opravdavanja, prikrivanja događaja, izbjegavanja kazne, izbjegavanja neželjenog posla i slično. Laganje podrazumijeva postojanje namjere i svijesti o tom djelu. U društvu dijete

može lagati vrlo lako, ali laganje autoritetima najčešće je popraćeno neodlučnošću, crvenjenjem, mucanjem i drugim neverbalnim znakovima. Dječje zablude i neistine pojavljuju se sukladno intelektualnom razvoju djeteta i protiv njih ne treba ništa poduzimati jer će s vremenom nestati. Kada se radi o laganju iz navike, odgojitelji taj problem trebaju prepoznati i pravovremeno reagirati kako se takvo ponašanje nebi nastavilo (Bouillet i Uzelac, 2007).

Dijete tek sa 6 godina počinje bolje razlikovati stvarnost od mašte i svjesno lagati. Laži se ne mogu spriječiti kažnjavanjem i kritiziranjem djeteta već uklanjanjem uzroka i povoda ukoliko su poznati te vlastitim primjerima u ponašanju. Pomoći mogu i različite igre, slikovnice i priče, ovisno o dobi i interesu djece (Dječji Vrtić Cvrčak, www.djecjivrtic-cvrcaksolin.hr/).

1.5.3. Agresivno ponašanje

Agresivno ponašanje smatra se jednim od najčešćih problema u ponašanju djece predškolske i školske dobi i upravo je ono uzrok traženja pomoći čak kod 50% djece kojima se pruža stručna pomoć. Agresivnost se dijeli na izravnu/direktnu i neizravnu/indirektnu. Izravnu agresiju čine: fizička i verbalna agresija (ruganje, vrijeđanje, kritiziranje, čupanje, udaranje) dok su sociomanipulativna ponašanja (ogovaranja, isključivanje iz igre, ignoriranje) primjeri neizravne agresije. Postoje i autoagresija ili samoozljeđivanje (čupanje kose, bacanje po podu, grizenje noktiju) te potisnuta agresija (progutane uvrede, psovke i odgovori) koji se najčešće javljaju kao strah od kazne (Milanović i dr., 1998).

Izravna agresija je češća kod dječaka, dok je neizravna agresija češća kod djevojčica. Djevojčice su po svojoj prirodi ili zbog odgoja i socijalnih očekivanja miroljubljivije prema svojoj okolini. Boje se da će im biti uskraćena ljubav roditelja i bliskih odraslih osoba i zbog toga izbjegavaju agresiju ili biraju suptilnije načine iskazivanja agresije. Agresija se najranije iskazuje u odnosima djeteta s mlađom braćom i sestrama. Agresivno ponašanje je tada izazvano spletom različitih emocija s ciljem privlačenja pažnje i zadovoljenja potrebe za roditeljskom ljubavi. Često roditelji nesvjesno zanemaruju starije dijete kada se rodi mlađe i na starijem djetetu je uloga pomagača roditeljima. Uz ljubomoru, tugu, nerazumijevanje dječjeg stanja, osjećaj

manje vrijednosti često se javljaju prvi znaci agresije. Takvom vrstom agresije dijete iskazuje svoje nezadovoljstvo jer drugim načinima nije uspjelo privući pažnju roditelja. Tada je važno izbjegavati uspoređivanje djece, ne kažnjavati dijete, poticati direktno zanimanje za mlađe dijete, aktivno uključiti oba roditelja, truditi se primjenjivati jednake odgojne postupke prema djeci (Rumpf, 2006).

U istraživanju *Agresivnost i prihvaćenost u skupini djece predškolske dobi* (Cakić, Velki, 2014) cilj je bio utvrditi postoji li povezanost agresivnog ponašanja i prihvaćenosti u predškolskoj dobi te razlikuju li se dječaci i djevojčice u agresivnom ponašanju i prihvaćenosti. U istraživanju je sudjelovalo 240-ero djece u dobi od 5-7 godina. Rezultati su pokazali da ne postoji povezanost između agresivnosti i prihvaćenosti na ukupnom uzorku. Iako su dječaci procijenjeni kao agresivniji u odnosu na djevojčice, nema značajne razlike u prihvaćenosti po spolu.

Djetetu treba pružiti načine za izražavanje ljutnje, ali tako da su prihvatljivi za njegovu okolinu. Predmeti koji mogu poslužiti su: jastuk (za udaranje rukama), reket (za udaranje po krevetu), lopte i limenke (za udaranje nogom), novine i papir (za gužvanje i trganje rukama), a pomažu i neke druge aktivnosti: trčanje, vikanje u kutiju, mačevanje novinama, lutkarske predstave, crtanje, slikanje, modeliranje. Važno je postaviti jasne granice i pravila prihvatljivog ponašanja te dosljednost u provođenju istih. Treba učiti dijete prosocijalnom ponašanju tako da dobrovoljno pomaže drugima, prepoznaje tuđe osjećaje i reagira primjereno situaciji (Dječji vrtić Tratinčica, www.vrtic-tratincica.zagreb.hr/).

1.6. Prevencija problema u ponašanju

Dijete u obitelji stječe prva znanja, razvija vještine, usvaja vrijednosti i norme ponašanja. Obiteljska okruženja koja nisu podržavajuća i brižna, u kojima vladaju sukobi i različiti oblici nasilničkog ponašanja djeca su zanemarena, izložena stresu i nasilju što dovodi do prvih oblika problema u ponašanju što kasnije dovodi do ozbiljnih poremećaja u ponašanju. Bašić (2009, prema Đuranović i Opić, 2013) navodi mogućnost i potrebu organiziranja roditeljskih treninga, grupa roditeljske potpore, edukacije roditelja putem tiska, medija, radionica, predavanja i slično. Kada se govori o djeci predškolske dobi tada prevencija podrazumijeva ulaganje u

kvalitetu života djeteta tijekom boravka u vrtiću, ali i kvalitetnu suradnju roditelja i odgajatelja.

U znanstvenom članku *Kako roditelji i odgajatelji procjenjuju emocionalni razvitak i ponašanje djece predškolske dobi*, rezultati su pokazali da ne postoji značajna usklađenost u procjeni problema u ponašanju između odgajatelja i roditelja. Pri procjeni djece koja trebaju stručnu pomoć odgajatelji su pokazali značajno višu razinu osjetljivosti u odnosu na roditelje. Kao najizraženije probleme u ponašanju naveli su smetnje pažnje, agresivnost i blaže oblike delikventnog ponašanja. Istodobno, kod djece kod koje ne postoje izraženiji problemi u razvoju (prema mišljenju odgajatelja), roditelji su se pokazali kao strožiji procjenjivači (Mikas, 2007).

Kada se govori o lokalnoj zajednici kao o još jednom faktoru prevencije, treba naglasiti kako ne postoji model prevencije koji bi bio učinkovit u svakoj zajednici jer je svaka od njih posebna i ima drugačije potrebe i probleme. Lokalna zajednica treba ulagati u kvalitetu života, jačati roditeljstvo, skrbiti za djecu od najranije dobi, ulagati u razvoj predškolskih ustanova. Ovim postupcima utječe se na obitelj i vrtić, a time na uredan emocionalni razvoj djeteta (Đuranović i Opić, 2013).

Nema dvojbe da postoji potreba za stručnim radom s predškolskom djecom koja pokazuju probleme u ponašanju, ali u mnogim odgojno-obrazovnim ustanovama još nije dostignuta zadovoljavajuća razina spremnosti i volje koja bi pokrenula proces promjena usmjerenih na ostvarivanje tog cilja. Javlja se potreba za poduzimanjem ranih intervencija. Uloga odgajatelja i učitelja očituje se kroz: osiguravanje osjećaja pripadanja i povezanosti koje djeca nisu mogla doživjeti u drugim sredinama, provedba intervencija koje će djeci s problemima u ponašanju omogućiti zadovoljavanje obrazovnih i drugih socijalnih potreba te kroz suradnju sa službama specijaliziranim za prevenciju i tretman poremećaja u ponašanju (Bouillet, 2010).

Igra u predškolskoj dobi ima važnu ulogu u razvoju djece. Odgajatelji koji prepoznaju važnost igre nikad neće reći da se djeca samo igraju, već da putem igre uče, komuniciraju, razvijaju kritičko mišljenje, razlikuju dobra i loša ponašanja. Zbog toga je važno educirati odgajatelje na području dječje igre kako bi bili maštoviti i kreativni u ponudi igara. U članku autora Ivon i Sindik (2007) ispituje se povezanost odgajateljeve emocionalne empatije i mašte s prosocijalnim i agresivnim

ponašanjem djece te obilježja njihove spontane igre u vrtiću. Rezultati praćenja dječje spontane igre pokazuju da su djeca koju vode empatične i maštovite odgajateljice pokazivala više prosocijalnih ponašanja, dok su djeca koju vode manje empatične i maštovite odgajateljice više pokazivala agresivna ponašanja.

2. ISTRAŽIVANJE

2.1. Predmet, cilj i hipoteza istraživanja

Polazište ovog istraživanja bilo je istražiti koliko su odgajatelji spremni na rad s djecom koja pokazuju određene probleme u ponašanju, koliko uspješno surađuju s roditeljima i stručnim timom te kakva je interakcija djece s problemima u ponašanju i druge djece u skupini. Dolazak djeteta koje pokazuje određene probleme u ponašanju predstavlja izazov za svakog odgajatelja jer mora unijeti neke promjene u odgojno-obrazovni proces, dodatno se educirati, poticati inkluziju među djecom, ali i roditeljima. Tada je važno teorijska znanja kvalitetno primijeniti u praksi, ali biti dovoljno fleksibilan i dosljedan u svojim postupcima. Cilj istraživanja bio je utvrditi stupanj kompetencije odgajatelja za rad s djecom koja pokazuju određene probleme u ponašanju te uspješnost suradnje s roditeljima i stručnim timom.

Hipoteze istraživanja:

1. Odgajatelji su dovoljno kompetentni za rad s djecom koja pokazuju određene probleme u ponašanju te imaju kvalitetnu podršku stručnog tima.
2. Roditelji djece s problemima u ponašanju stvaraju partnerski odnos s odgajateljima.
3. Djeca s problemima u ponašanju teže se prilagođavaju uvjetima u odgojno-obrazovnim skupinama.

2.2. Uzorak ispitanika

Provedeno istraživanje obuhvatilo je 34 odgajatelja na području Sisačko-moslavačke županije (20 odgajatelja iz dječjeg vrtića "Petrinjčica" iz Petrinje, 10 odgajatelja iz dječjeg vrtića "Bubamara" iz Gline te 4 odgajatelja koji ne rade u navedenim ustanovama, ali imaju određeni broj godina rada s djecom predškolske dobi). Tablica 2. prikazuje postotak ispitanika po spolu, stručnoj spremi i godinama radnog iskustva.

Tablica 2. Postotak odgajatelja prema spolu, stručnoj spremi i godinama radnog iskustva

Ispitanici	%	Stručna sprema	%	Godine iskustva	%
Muški	6	Visoka	9	1-5	12
Ženski	94	Viša	91	6-10	15
		Srednja		11-15	15
				16-20	15
				21-25	2
				26-30	18
				31-35	18
				Više od 35	5
Ukupno	100		100		100

Iz navedenih osobnih podataka o ispitanicima, vidljivo je da prevladava ženski spol s višom stručnom spremom. Razlike su vidljive u godinama radnog iskustva zbog većeg broja intervala koji su postavljeni u upitniku, ali najviše je zastupljen raspon od 26-35 godina radnog iskustva.

2.3. Mjerni instrument

Za potrebe ovog istraživanja sastavljen je upitnik pod nazivom "Inkluzivna odgojno-obrazovna praksa u predškolskom sustavu odgoja i obrazovanja djece s problemima u ponašanju". Prvi dio upitnika odnosio se na osobne podatke ispitanika: spol, dob i godine radnog iskustva što je prikazano u Tablici 2. Drugi dio upitnika sadrži 20 tvrdnji koje su podijeljene u 3 kategorije: kompetencije odgajatelja i suradnja sa stručnim timom, procjena uspješnosti suradnje s roditeljima te funkcioniranje djeteta s problemima u ponašanju u odgojno-obrazovnoj skupini. Ispitanici su odgovarali na

tvrdnje tako što su označavali odgovore na skali od pet stupnjeva (u potpunosti se ne slažem; djelomično se ne slažem; niti se slažem, niti se ne slažem; uglavnom se slažem; u potpunosti se slažem).

2.4. Provođenje istraživanja

Tvrdnje su postavljene pismeno putem upitnika na 3 stranice papira formata A4. Odgajatelji su zamoljeni da budu otvoreni i iskreni u svojim odgovorima. Istraživanje se odvijalo tijekom mjesec dana u gore navdenim odgojno-obrazovnim skupinama te osobno s nekoliko odgajateljica koje nisu zaposlene u navedenim ustanovama. Istraživanje je bilo potpuno anonimno i svaka je odgajateljica tokom svog slobodnog vremena mogla ispuniti upitnik.

2.5. Rezultati istraživanja

S obzirom na to da su tvrdnje grupirane prema tri kategorije, rezultati će biti prikazani u postotcima za svaku tvrdnju iz određene kategorije. Uz svaku tvrdnju navodit će se određeni postotak od ukupnog broja ispitanika i na temelju toga će se tumačiti dobiveni rezultati i postavljene hipoteze. Dobiveni rezultati usporedit će se s postojećim istraživanjima odgojno-obrazovne prakse kako bi se kvalitetnije interpretirale postavljene hipoteze.

Tablica 3. Procjena kompetencija odgajatelja i suradnja sa stručnim timom

TVRDNJA	U POTPUNOSTI SE NE SLAŽEM	DJELOMIČ NO SE NE SLAŽEM	NITI SE SLAŽEM, NITI SE NE SLAŽEM	UGLAVNOM SE SLAŽEM	U POTPUNOSTI SE SLAŽEM
U odgoju i obrazovanju predškolske djece s teškoćom najvažnija je suradnja sa stručnim timom dječjeg vrtića.	9%	6%	18%	32%	35%
Zbog prisustva djeteta s problemom u ponašanju u skupini bi trebalo angažirati dva odgajatelja istodobno.	3%	12%	0%	68%	17%
Zadovoljan/na sam podrškom koju mi pružaju kolege/kolegice, kada je inkluzija u pitanju.	6%	18%	41%	15%	20%
Smatram da sam kompetentan/na za rad s djetetom s problemom u ponašanju.	6%	9%	35%	44%	6%
Odgajatelj ima najvažniju ulogu u procesu identifikacije problema u ponašanju.	0%	6%	12%	29%	53%

Rezultati ovog dijela upitnika pokazuju kako većina odgajatelja suradnju sa stručnim timom smatra izrazito važnom za svoj rad, uglavnom se slažu da je jedna od njihovih uloga predložiti proces procjena posebnih potreba djece s problemima u ponašanju. Iznenađuje činjenica da se 41% odgajatelja uglavnom, a 32% odgajatelja se u potpunosti slaže da bi trebalo angažirati dva odgajatelja istodobno ukoliko se u

skupinu upiše dijete s problemima u ponašanju. Rezultati pokazuju da su odgajatelji neodlučni oko količine podrške koju dobivaju od svojih kolegica/kolega kada je inkluzija u pitanju, ali 44% njih se smatra kompetentnima za rad s djecom koja imaju određene probleme u ponašanju. Polovina ispitanika smatra da odgajatelji imaju najvažniju ulogu u procesu identifikacije problema u ponašanju .

Hipoteza da su odgajatelji dovoljno kompetentni za rad s djecom koja pokazuju određene probleme u ponašanju te imaju kvalitetnu podršku stručnog tima djelomično se prihvaća jer rezultati pokazuju da se polovina ispitanika smatra dovoljno kompetentnima za rad s djecom koja pokazuju određene teškoće u ponašanju, ali više od polovine smatra da bi u odgojno-obrazovnu skupinu trebalo angažirati dva odgajatelja istodobno. To pokazuje da im je potrebna dodatna podrška u radu kako bi razvijali svoje kompetencije i bili uspješni.

Drugi dio hipoteze se također djelomično prihvaća jer rezultati pokazuju da je većina odgajatelja zadovoljna suradnjom sa stručnim timom vrtića, ali su neodlučni kod tvrdnje o količini podrške koju dobivaju od strane svojih kolega.

U istraživanju autorice Bouillet (2011) rezultati su pokazali da najviše teškoća imaju djeca za koje su studenti koji su sudjelovali u istraživanju procijenili da ih karakteriziraju problemi u ponašanju, slijede djeca s teškoćama u razvoju, a najmanje teškoća imaju djeca za koje se procjenjuje da su darovita. Cilj rada je bio ukazati na važnost uloge odgajatelja u promicanju inkluzivne prakse u predškolskim ustanovama temeljem analize njihovih kompetencija i socijalnog funkcioniranja djece s posebnim potrebama. Kao ključni elementi profesionalnih kompetencija odgajatelja izdvojeni su: suradnja s obiteljima i stručnim timom, usklađivanje kurikuluma s individualnim potrebama djece, promicanje inkluzivne kulture u vrtiću. Pokazalo se da navedene kompetencije prakticira polovina ispitanika, a da 10 do 15% odgajatelja nije angažirano u odgojno-obrazovnim procesima.

U istraživanju autorica Kudek-Mirošević i Jurčević- Lozančić (2014) rezultati pokazuju motiviranost i visok stupanj osjetljivosti odgajatelja za rad s djecom s teškoćama. No, ispitanici smatraju da ne ostvaruju dovoljno kvalitetne suradnje sa stručnim suradnicima i da oni nisu u dovoljnom broju zastupljeni. Smatraju da su dovoljno kompetentni za prepoznavanje, otkrivanje i osvještavanje svojeg odgojno-obrazovnog pristupa.

Važnost suradnje odgajatelja i stručnih suradnika vrtića ističe i autorica Edita Slunjski (2008) u svom akcijskom istraživanju. Istraživanje navedene autorice može se povezati s prvom hipotezom ovog rada jer je pokazalo kako kvaliteta zajedničkih rasprava svih djelatnika vrtića istodobno potiče razvoj odgojno-obrazovne prakse, ali se kroz razvoj prakse i sama povratno razvija. Navedeni zaključak je izrazito važan za inkluziju djece s teškoćama jer potiče komunikaciju, razmjenu ideja i stvaranje ugodne radne klime. Kroz zajedničko djelovanje svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa, olakšava se prilagodba djeteta s teškoćom na nove uvjete i izazove koji ga čekaju prilikom uključivanja u redovnu skupinu.

Navedena istraživanja su u skladu s postavljenom hipotezom i jasno pokazuju da se odgajatelji smatraju dovoljno kompetentnima za rad s djecom s teškoćama (posebice s problemima u ponašanju jer su se pokazali čestim u predškolskoj dobi), ali da suradnja sa stručnim timom vrtića nije zadovoljavajuća. Time se djelomično prihvaća prvi dio hipoteze, ali odbacuje se dio koji se odnosi na suradnju sa stručnim timom. To objašnjava činjenica da je istraživanje za potrebe ovog rada provedeno na malom uzorku, a ispitanici se nalaze u sličnom radnom okruženju.

Tablica 4. Roditelji djece s teškoćama uspješno surađuju s odgajateljima

TVRDNJA	U POTPUNOS TI SE NE SLAŽEM	DJELOMIČNO SE NE SLAŽEM	NITI SE SLAŽEM, NITI SE NE SLAŽEM	UGLAVNOM SE SLAŽEM	U POTPUNOSTI SE SLAŽEM
Za uspješan odgoj i obrazovanje djece s teškoćama neophodna je kvalitetna suradnja odgajatelja i roditelja.	9%	0%	12%	0%	79%
Uspješno surađujem s roditeljima djece s teškoćama.	0%	9%	12%	53%	26%
Većina roditelja djece s teškoćama ima realan stav prema teškoćama djeteta.	21%	21%	32%	17%	9%
Potrebno je redovito izvještavati roditelje djeteta s problemima u ponašanju o njegovom napretku.	0%	9%	6%	26%	59%
Roditelji djece bez teškoća teže prihvaćaju dijete s teškoćama.	3%	15%	41%	35%	6%

Uloga odgajatelja je, u suradnji sa stručnim timom, predložiti proces procjena posebnih potreba djeteta s problemom u ponašanju.	3%	9%	15%	41%	32%
--	----	----	-----	-----	-----

Rezultati pokazuju kako ukupno 79% odgajatelja smatra suradnju s roditeljima djece s teškoćama izrazito važnom, a samo njih 9% se ne slaže s tom tvrdnjom. Odgajatelji su zadovoljni sa suradnjom s roditeljima djece s teškoćama, ali se većina ne slaže s tim da roditelji imaju realan stav prema teškoćama djeteta. Ukupno 85% odgajatelja se uglavnom ili u potpunosti slaže s tvrdnjom da je potrebno redovito izvještavati roditelje o napretku i razvoju djeteta s problemima u ponašanju. Odgajatelji su neodlučni kada se govori o prihvaćanju djece s teškoćama od strane roditelja druge djece. Njih 41% niti se slaže niti ne slaže, a 35% se uglavnom slaže da roditelji djece bez teškoća teže prihvaćaju dijete s teškoćom. Odgajatelji se uglavnom (41%) i u potpunosti (32%) slažu s tim da je njihova uloga (uz stručni tim) predložiti proces procjena posebnih potreba, ukoliko roditelji to nisu učinili.

Rezultati istraživanja pokazuju da se hipoteza o važnosti suradnje odgajatelja i roditelja djece s teškoćama u potpunosti prihvaća. Ispitanici vrlo važnom smatraju suradnju s roditeljima djece s teškoćama, ali i pozitivno ocjenjuju suradnju s roditeljima djece s teškoćama. Ispitanici smatraju da većina roditelja djece s teškoćama nema realan stav prema teškoćama djeteta, ali to se ne odnosi isključivo na djecu s problemima u ponašanju već na sve teškoće koje se mogu pojaviti u razvoju djece predškolske dobi.

U istraživanju pod nazivom *Učestalost i oblici partnerstva između roditelja i odgajatelja* (Nenadić-Bilan, Zloković, 2015) na uzorku od 350 roditelja djece predškolske dobi utvrđeno je da izostaju određeni oblici partnerstva pomoću kojih se može unaprijediti odgojno-obrazovna praksa, ali suradnja roditelja i odgajatelja je ocijenjena kao kvalitetna. Iako nije definiran postotak roditelja djece s teškoćama, uzorak je dovoljno velik da bi se mogao povezati s navedenom hipotezom.

Kvalitetna suradnja roditelja i odgajatelja je izrazito važna na putu ka stvaranju partnerskog odnosa, ali ponekad se taj odnos ne ostvari već sve ostane na

jednostavnoj razini. Za roditelje djece s problemima u ponašanju izrazito je važno stvoriti kvalitetan partnerski odnos s odgajateljima njihove djece. U takvom odnosu ne smije biti tajni, osuđivanja, nepoznanica i skrivanja određenih informacija jer se na taj način ne pomaže djetetu. Odgajatelji su dužni redovito izvještavati roditelje o razvoju djeteta te poboljšanju ili pogoršanju znakova određenog problema u ponašanju te interakciji djeteta s drugom djecom. Roditelji, s druge strane, moraju odgajatelja upoznati s obiteljskom situacijom i s okruženjem u kojem dijete živi.

Tablica 5. Djeca s problemima u ponašanju teže se prilagođavaju uvjetima u odgojno-obrazovnim skupinama.

TVRDNJA	U POTPUNOSTI SE NE SLAŽEM	DJELOMIČNO SE NE SLAŽEM	NITI SE SLAŽEM, NITI SE NE SLAŽEM	UGLAVNOM SE SLAŽEM	U POTPUNOSTI SE SLAŽEM
Dijete s problemom u ponašanju može savladati zadatke primjerene njegovim vršnjacima	9%	23%	32%	26%	10%
Uključivanje djeteta s problemom u ponašanju u redovnu odgojno-obrazovnu skupinu negativno utječe na socijalizaciju ostale djece.	38%	32%	9%	12%	9%
Dijete s problemom u ponašanju negativno utječe na ponašanje ostale djece u skupini.	32%	18%	38%	6%	6%
Djeca s problemima u ponašanju teže sklapaju prijateljstva u skupini.	6%	21%	35%	26%	12%
Djeca s problemima u ponašanju	0%	20%	53%	23%	3%

najčešće imaju i poremećaj spavanja.					
Da bi dijete s problemom u ponašanju bilo kvalitetno uključeno u vrtić/skupinu, potrebno je utjecati na njegove vršnjake.	3%	12%	35%	38%	12%
Dijete s problemom u ponašanju radi probleme prilikom provođenja dnevnih aktivnosti.	3%	18%	41%	26%	12%
Djeca s tjelesnim poteškoćama češće razvijaju neke probleme u ponašanju.	3%	32%	56%	9%	0%
Uključivanje djeteta s problemom u ponašanju u redovnu skupinu iziskuje promjene u odgojno-obrazovnom radu.	6%	0%	18%	20%	56%

Iz rezultata je vidljivo da su odgajatelji neodlučni u tvrdnji da djeca s problemima u ponašanju mogu savladati zadatke primjerene njihovim vršnjacima. To ovisi o vrsti i jačini problema, ali i o ozračju u skupini. 38% odgajatelja se ne slaže s tim da djeca s problemima u ponašanju negativno utječu na socijalizaciju druge djece u skupini, a samo 9% se slaže s tom tvrdnjom. 32% odgajatelja se ne slaže s tim da dijete s problemom u ponašanju negativno utječe na ponašanje druge djece, a 38% je neodlučno. Samo 6% odgajatelja se slaže s tom tvrdnjom.

Odgajatelji su uglavnom neodlučni (35%) o tvrdnji da djeca s problemima u ponašanju teže sklapaju prijateljstva u skupini, a 21% djelomično se ne slaže s tom

tvrdnjom, 26 % se uglavnom slaže, a 12% ispitanika se potpuno slaže s tom tvrdnjom. Odgajatelji su neodlučni kod tvrdnje da djeca s problemima u ponašanju najčešće imaju i poremećaj spavanja. To je očekivani rezultat jer odgajatelji ne mogu potvrditi postojanje tog poremećaja. Navedena tvrdnja se odnosila na spavanje u vrtiću koje je najčešće poslije ručka. No, svako dijete je ponekad nemirno i ne želi spavati u vrtiću pa to jasno pokazuje. Takvo kratkotrajno ponašanje ne mora biti posljedica nekog problema u ponašanju.

Ispitanici se uglavnom slažu (38%) s tvrdnjom da treba utjecati na vršnjake prilikom uključivanja djeteta s problemom u ponašanju u redovnu odgojno-obrazovnu skupinu jer njihovo prihvaćanje ili neprihvatanje novog člana utječe na njegove osjećaje i ponašanje. 12% ispitanika se u potpunosti slaže, 35% je neodlučno, 12% se djelomično ne slaže, samo 3 % se u potpunosti slaže s navedenom tvrdnjom.

41% ispitanika je neodlučno s tvrdnjom da dijete s problemima u ponašanju radi probleme prilikom provođenja dnevnih aktivnosti, dok se samo 3% slaže s tom tvrdnjom. Svako dijete ponekad može odbijati sudjelovanje u dnevnim aktivnostima zbog različitih razloga (loše raspoloženje, zdravstveno stanje, vremenske prilike i slično). Više od polovice ispitanika je neodlučno u tvrdnji da djeca s tjelesnim poteškoćama češće razvijaju neke probleme u ponašanju, a 32% se slaže s tom tvrdnjom. Za tvrdnju da uključivanje djeteta s problemom u ponašanju traži određene promjene u radu 56% odgajatelja se u potpunosti slaže, 20% se djelomično slaže, 18% je neodlučno, samo 6% se u potpunosti slaže.

Navedena hipoteza da se djeca s problemima u ponašanju teže prilagođavaju uvjetima u odgojno-obrazovnim skupinama se djelomično prihvaća iako prevladava neodlučnost odgajatelja u gotovo svim tvrdnjama, no više od polovice odgajatelja smatra da se trebaju uvesti određene promjene u odgojno-obrazovnom radu prilikom uključivanja djeteta s problemom u ponašanju u redovnu odgojno-obrazovnu skupinu što pokazuje određene poteškoće prilikom prilagodbe djeteta uvjetima u skupini. Visok postotak ispitanika smatra da uključivanje djeteta s problemom u ponašanju ne utječe na socijalizaciju ostale djece što pokazuje da djeca ne vide međusobne razlike i prihvaćaju jedni druge.

2.6. Zaključak istraživanja

Iz navedenih podataka može se zaključiti kako odgajatelji smatraju da su dovoljno kompetentni za rad s djecom koja pokazuju određene probleme u ponašanju, no većina smatra da bi zbog prisustva djeteta s problemom u ponašanju trebalo angažirati dva odgajatelja istodobno. Suradnju sa stručnim timom smatraju zadovoljavajućom, ali su neodlučni prilikom ocjene podrške kolege/kolegice kada je inkluzija u pitanju. Opsežnija istraživanja potvrđuju prvi dio navedene hipoteze, ali odbacuju drugi dio koji se odnosi na podršku stručnog tima te navode manjak stručnih suradnika u vrtićima.

U potpunosti se prihvaća hipoteza kako roditelji djece s problemima u ponašanju uspješno surađuju s odgajateljima i stvaraju partnerski odnos s njima. Istraživanje je pokazalo da većina roditelja djece s teškoćama nema realan stav prema teškoći djeteta, ali to ne utječe na postavljenu hipotezu jer se ta tvrdnja odnosi na sve teškoće u razvoju.

Rezultati pokazuju da se djeca s problemima u ponašanju teže prilagođavaju uvjetima u odgojno-obrazovnim skupinama iako su odgajatelji neodlučni u svim tvrdnjama ovog dijela upitnika. Više od polovice ispitanih odgajatelja smatra da se trebaju uvesti određene promjene u odgojno-obrazovni rad prilikom uključivanja djeteta s problemom u ponašanju u redovnu odgojno-obrazovnu skupinu, ali da uključivanje tog djeteta ne utječe na socijalizaciju ostale djece u skupini.

3. ZAKLJUČAK

Svako dijete je posebno i drugačije od ostalih. No, očekuje istu količinu ljubavi, poštovanja i brige. Djeca koja pokazuju određene probleme u ponašanju trebaju podržavajuću i sigurnu okolinu za rast i razvoj, ali i za smanjenje intenziteta tog problema. Vidljivi su značajni pomaci u inkluziji djece s teškoćama, ali ima mjesta za napredak. Istraživanje koje sam provela nije obuhvatilo velik broj odgajatelja, ali došla sam do zanimljivih rezultata kod određenih tvrdnji. Roditelji su često velika

prepreka u inkluziji djece s teškoćama u razvoju jer ne žele priznati postojanje problema niti potražiti pomoć. Oni često ponašanje djeteta opravdavaju različitim uzrocima, a ponekad i njihov odgojni stil može značajno utjecati na pojavu problema u ponašanju. Odgajatelji su, uz roditelje, prvi koji će primijetiti odstupanje u ponašanju sukladno razvojnoj fazi djeteta. Zbog toga moraju svakodnevno promatrati ponašanje djece i obratiti pozornost na veća i dugotrajnija odstupanja. Stvaranje partnerskog odnosa sa svim roditeljima je izrazito važno, posebice kada se radi o djeci s teškoćama. U istraživanju koje sam provela odgajatelji su zadovoljni sa suradnjom s roditeljima djece s teškoćama, ali problem je stav roditelja prema teškoći koji često nije realan.

Kroz cijeli rad sam koristila izraz problemi u ponašanju jer se govori o djeci predškolske dobi. Naravno, postojanje pravog poremećaja u ponašanju je i tada moguće, ali na početku se govori samo o problemima u ponašanju koji mogu spontano nestati. Veliku ulogu u prevenciji poremećaja u ponašanju imaju odgajatelji i ostala djeca u skupini. Način na koji se djeca ponašaju prema djetetu s teškoćom utječe na njegove osjećaje, razvoj i ponašanje. Ugodno ozračje za kvalitetnu interakciju među djecom stvara odgajatelj. Zbog toga dijete s problemom u ponašanju ne treba odvajati od druge djece. Treba ga uključivati u dnevne aktivnosti, davati mu zadatke sukladne njegovoj dobi, poticati ga na suradnju i interakciju s drugima. Ponekad će dijete samo primijetiti da se ponaša drugačije od drugih i to je prirodno. Važno je da ne doživljava svakodnevno osuđivanje, kritiziranje i kršenje svojih prava. Na kraju je važno naglasiti da djeca s problemima u ponašanju zaslužuju istu količinu pažnje i ljubavi kao ostala djeca i da imaju svoje slabije i jače strane.

LITERATURA

1. Bouillet, D. (2010). *Izazovi integriranog odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Školska knjiga.
2. Bouillet, D., Uzelac, S. (2007). *Osnove socijalne psihologije*. Zagreb: Školska knjiga.

3. Bouillet, D. (2011). Kompetencije odgojitelja djece rane i predškolske dobi za inkluzivnu praksu. *Pedagogijska istraživanja*, 8(2), 323-340. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/116665> (25.8.2018.)
4. Cakić, L., Velki, T. (2014). Agresivnost i prihvaćenost u skupini djece predškolske dobi. *Život i škola*, 60(32), 15-25. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/131203> (25.8.2018.)
5. Dječji vrtić „Tratinčica“ na adresi: www.vrtic-tratincica.zagreb.hr/ (20.6.2018.)
6. Dječji vrtić „Mali istraživač“ na adresi: www.mali-istrazivac.hr/ (18.6.2018.)
7. Dječji vrtić „Cvrčak“, Solin na adresi: www.djecjivrtic-cvrcaksolin.hr/ (4.9.2018.)
8. Dječji vrtić „Igra“ na adresi: <https://vrticigra.hr/> (4.9.2018.)
9. Đuranović, M., Opić, V. (2013). Mogućnosti prevencije rizičnih ponašanja djece predškolske dobi. *MAGISTRA IADERTINA*, 8(1), 101-111. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/122644> (18.5.2018.)
10. Ivon, H., Sindik, J. (2008). Povezanost empatije i mašte odgojitelja s nekim karakteristikama ponašanja i igre predškolskog djeteta. *Magistra iadertina*, 3(3), 21-40. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/35618> (18.5.2018.)
11. Kranželić, V., Bašić, J. (2008). Socijalna kompetencija i ponašanje djece predškolske dobi kao osnova preventivnim programima-razlike po spolu. *Kriminologija i socijalna integracija*, 16(2), 1-124. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/99118> (2.6.2018.)
12. Kudek Mirošević, J., Jurčević Lozančić, A. (2014). Stavovi odgojitelja i učitelja o provedbi inkluzije u redovitim predškolskim ustanovama i osnovnim školama. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 50(2), 17-29. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/130957> (25.8.2018.)

13. Ljubetić, M. (2001). *Važno je znati kako živjeti-rano otkrivanje poremećaja u ponašanju predškolske djece*. Zagreb: Alinea.
14. Milanović, M., Gabelica, M., Jukić, I., Modrić, N., Pleša, A., Profaca, B., Starc, B., Šarić, M., Žižak, A. (1998). *Pomozimo im rasti, psihološka pomoć i potpora odgojiteljima*. Zagreb: Ministarstvo prosvjete i športa RH, UNICEF.
15. Mikas, D. (2007). Kako roditelji i odgojitelji procjenjuju emocionalni razvitak i ponašanje djece predškolske dobi. *Odgojne znanosti*, 9 (1), 49-73.
16. Nenadić-Bilan, D., Zloković, J. (2015) Učestalost i oblici partnerstva između roditelja i odgojitelja. *MAGISTRA LADERTINA*, 10(1), 65-81. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/154215> (30.8.2018.)
17. Poliklinika Terapija na adresi: <https://poliklinika-terapija.hr/> (13.5.2018.)
18. Rumpf, J. (2006). *Vikati, udarati, uništavati*. Zagreb: Naklada Slap.
19. Slunjski, E. (2008). Rasprava kao temeljni modalitet suradničkog učenja odgajatelja i stručnih suradnika vrtića. *Pedagojska istraživanja*, 5(1), 22-35. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/174767> (30.8.2018.)
20. Živčić-Bećirević, L., Smojver-Ažić, S., Miščenić, G. (2003). Problemi u ponašanju predškolske djece prema procjeni roditelja i odgojitelja. *Psihologijske teme*, 12, 63-76. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/245866> (10.5.2018.)

Izjava o samostalnoj izradi rada

Pod punom odgovornošću izjavljujem da sam završni rad pod naslovom „Najčešći problemi u ponašanju djece predškolske dobi“ u potpunosti izradila samostalno. Pri izradi koristila sam literaturu koju sam u skladu s pravilima i navela.

(Bojana Borojević)

Petrinja, 2018.

